

Vesna Leskošek

SOCIALNO DELO NI POLITIČNO (ALI PAČ?)

UVOD

V zadnjih letih smo priča vedno hujšim kritikam klasičnega koncepta države blaginje, ki so spremljajoč pojav združevanja zahodno-evropskih držav. Najpogostejše izhajajo iz iskanja ustreznega koncepta socialne politike, ki bi bil v skladu s konceptom skupnega evropskega trga. Eno od pomembnejših vprašanj pri tem iskanju je, kako v polje zagotavljanja socialnih pravic vnesti delovanje tržnih principov in kako vnesti koncept skupnega trga nastajajoče Evropske unije. V razpravah o novih konceptih socialne politike zasledimo še naslednje izraze: privatizacija, decentralizacija, levica, desnica, neokonservativizem, intervencija itn. Naštela sem le nekaj najpogostejših, ki so pomembni za pričujoči tekst.

Ob razpadu družbenega sistema in nastajanju novih konceptov pomoči ljudem v stiski se tudi naša država pridružuje iskanju ustrežnejših odgovorov, ki pa so v marsičem neprimerljivi z dogajanjem zunaj naših meja. V nekaj primerih nas z državami Zahodne Evrope družijo skupna terminologija, ki pa v stari maniri pomeni »nekaj popolnoma drugega«. To drugačnost lahko pojasnimo s specifičnostjo političnega dogajanja ob razpadu enega sistema in nastajanju drugega in seveda s pomanjkanjem skupne politične tradicije z zahodnimi državami. Lahko pa bi jo razlagali tudi s pomanjkanjem strokovnih in političnih razprav in refleksij v preteklosti in s tem pojasnili napake v iskanju novih odgovorov. Kot primer naj navedem človekove pravice. Novi koncept socialne politike v tujini išče ustrezne odgovore na zagotavljanje socialnih pravic; pri nas izdelujemo koncepte za ustrežnejšo pomoč v stiski.

Ta koncepta (prvi je zagotavljanje pravic, drugi pomoč v stiski) sta si v nasprotju, če razumemo prvega kot spoštovanje pravic posameznika. Intervencija v okviru tega koncepta je mogoča le tedaj, ko jo posameznik zahteva ali z njo soglaša. Drugi koncept pa razumemo tako, da ima država, ki posamezniku pomaga v stiski, pravico oceniti stisko in intervenirati, ko se ji zdi ustrezno. Po svoji presoji oceni težave ljudi, pogosto brez njihovega soglasja.

Če tako razumemo pristopa, lahko v drugem konceptu prepoznamo državni paternalizem, v prvem pa spoštovanje človekove volje in odločitev. Posledice uveljavljanja enega ali drugega so diametralno nasprotne. V prvem primeru je lahko strokovnjak, ki zagotavlja usluge, le pomočnik ali zagovornik ljudi v stiski. V drugem primeru pa je strokovnjak edini kompetenten definirati stisko. To mu omogoča tako strokovno znanje kot položaj, ki ga ima. Spricho pomanjkanju spoštovanja človekovih pravic v bivšem političnem sistemu pogosto ne znamo opredeliti njihovega pomena v vsakdanjem življenju, čeprav ne moremo trditi, da se jih ne zavedamo. Gre torej bolj za problem uveljavljanja pravic v vsakdanji praksi, ob tem pa tudi za to, da z upoštevanjem pravic zmanjšujemo moč institucij in možnosti manipuliranja s pravicami. Kot primer naj navedem pravico, ki jo imajo ljudje po Zakonu o varstvu osebnih podatkov: vsi uporabniki ustanov imajo pravico vpogleda v osebne spise, vendar s to pravico niso nikjer seznanjeni. V svoji praksi sem naletela na en sam center za socialno delo, kjer so ljudje ob vstopu v ustanovo seznanjeni s to pravico.

Državi in političnemu sistemu je veliko lažje preživeti, kadar intervenira po lastni presoji; s tem izvaja socialno kontrolo ter si zagotavlja

moč. Na tak način se lažje izogne izpostavljanju pred javnostjo. V tem smislu problema razumevanja novih konceptov socialne politike ne moremo več iskati samo v pomanjkanju diskurza o njih v preteklosti, temveč v zavestni politični odločitvi tistih, ki socialno politiko določajo. To pa so najpogosteje predstavniki strank na oblasti. S tem nikakor nočem zanemariti vloge in pomena stroke. Nasprotno, poudariti želim dejstvo, da je socialna politika področje, kjer imajo tudi različne politične stranke močan interes, kar je razvidno iz parlamentarnih razprav ob temah, kot so splav, otroški dodatek in drugo.

Tukaj pa se že lahko dotaknemo odvisnosti socialnega dela od konkretne socialne politike. Če je koncept socialne politike odvisen od tega, kakšna je odločitev vladajočih političnih strank, in če je socialno delo odvisno tudi od socialne politike, potem je socialno delo politično vsaj v dveh smislih: tako, da je odvisno od politike, in tako, da more in mora vplivati nanjo. V tem smislu je dilema o nevtralnosti in znanstveni distanci do vplivov vsakdanjega življenja popolnoma lažna. Odgovor je preprost. Socialno delo, ali bolje, praksa socialnega dela je politična in pristranska, če to hočemo ali ne. Ali je politična na prvi, torej odvisni način, ali na drugi (na način aktivnega vplivanja), je odvisno od samega koncepta socialnega dela oz. od modela, iz katerega izhaja. Pristranska pa je zato, ker je naloga socialnega dela zagovarjati potrebe in interese uporabnikov storitev.

Od koncepta socialne politike je odvisen tudi model socialnega dela. Najpogosteje omenjeni modeli so: tradicionalno (psihodinamsko) socialno delo, radikalno, feministično, ekološko ali sistemsko in skupnostno socialno delo. Te modele lahko delimo tudi na tiste, ki zagovarjajo profesionalizem pred aktivizmom, in na tiste, ki zagovarjajo nasprotno. Prvi popolnoma zavračajo politično vlogo in poudarjajo samo spreminjanje posameznika. Izhajajo iz prepričanja, da je treba ljudem v stiski omogočiti individualne usluge, ki morajo biti opravljene učinkovito, humano in ekonomično (CLARK, ASQUITH 1985: 87). Socialni delavci se po njihovo ne smejo ukvarjati s politiko, ker zanje niso usposobljeni. Do politike so cinični in se jim ukvarjanje z njo zdi »pod nivojem«.

Tisti socialni delavci, ki so predstavniki aktivističnega socialnega dela, pa menijo, da je

spreminjanje okoliščin pomembnejše od spreminjanja posameznika. S takim gledanjem nujno pristajajo na svojo politično vlogo. »Politično« ne pomeni samo tistega, kar zadeva državo, torej delovanje političnih strank ali vlade, temveč pomeni soustvarjanje skupnih pogojev življenja tudi na nižjih ravneh, npr. na ravni lokalne skupnosti.

Aktivizem socialnih delavcev na teh ravneh se lahko kaže kot akcija v korist posameznika ali pa kot antirasistične kampanje, lokalne skupine pritiska in podobno. V tem kontekstu omenjata Clark in Asquith (1985: 88) angleško združenje socialnih delavcev BASW (*British Association of Social Workers*), v katerem deluje delovna skupina za socialno akcijo. Izogibajo se terminu »politično« in opredeljujejo socialno akcijo kot tisti del socialnega dela, ki promovira spremembe uporabnikove situacije in ne uporabnika samega. Socialno akcijo pri tem razumejo kot dodatek ostalim tipom socialne intervencije in ne kot njihov nadomestek.

V zagovor napisanemu bom najprej skušala pojasniti razliko med novo in staro blaginjsko paradigmo ter opredeliti način odvisnosti socialnega dela od njiju.

KRITIKE DRŽAVE BLAGINJE

DEFINICIJE IN OPREDELITEV

Država blaginje je v *Collins Dictionary of Sociology* (1991: 700) opredeljena kot »vsaka oblika države, ki s široko zakonodajo zagotavlja podporo in usluge ljudem, zato da bi izboljšali njihovo kvaliteto življenja. Termin so pričeli uporabljati po drugi svetovni vojni, da bi z njim označili socialno zakonodajo zlasti na področjih zdravstva, izobraževanja, denarnih dodatkov in socialnih servisov. Država blaginje je intervenirala v življenja ljudi tako na nacionalni kot na lokalni ravni.«

Na razvoj države blaginje je vplivala ekonomska filozofija Johna Maynarda Keynesa. Ta predlaga intervencijo države pri regulaciji potreb s fiskalnimi in monetarnimi tehnikami in kot pogoj za svoj koncept postavlja tudi polno zaposlenost. Michael Sullivan (1992: 8) omenja v tej zvezi socialno filozofijo Williama Beveridga, ki skupaj z ekonomsko filozofijo Keynesa predstavlja t. i. keynesiansko socialno demokracijo ali blaginjski kapitalizem oz.

konsenzus. Pri tem poudarja, da je bil obstoj države blaginje omogočen s političnim konsenzom povojne in pred-thatcherjanske Anglije. Konsenz naj bi veljal tudi za večino zahodno-evropskih držav.

Veljko Rus (1990: 14) pravi, da država blaginje nastane takrat, ko socialna država pretirano vstopi v družbo blaginje in s tem prevzame tiste funkcije, ki bi jih morali opravljati ali si jih zagotavljati sami ljudje. S tem povzroči, da so ljudje pretirano odvisni od države. Vendar pa bi lahko tudi pretirano vstopanje družbe blaginje v socialno državo pomenilo ogrožanje socialne varnosti ljudi, ki jo lahko poleg pravne in ekonomske varnosti zagotovi samo država. Meje med njima niso natančno določene in so predmet konsenza.

Sociološke razlage države blaginje so naslednje (COLLINS 1990: 700):

a) državljanski pogled, ki ga najdemo zlasti v delih T. H. Marshalla, predlaga, naj država zagotovi minimum podpore, ki bo omogočil, da lahko posameznik ustrezno participira v liberalno-demokratski družbi;

b) funkcionalistični pogled (še zlasti T. Parsons), ki pravi, da je intervencija države potrebna zaradi reševanja konfliktov industrijske družbe;

c) marksistični pogled, ki pravi, da ima država blaginje ideološko vlogo pri legitimiranju kapitalističnih socialnih odnosov in da posamezniki podpirajo državo in kapitalistični ekonomski sistem, ker verjamejo v blaginjo, ki jo ta sistem zagotavlja.

FEMINISTIČNA KRITIKA DRŽAVE BLAGINJE

Večina avtorjev, ki piše o kritikah države blaginje, jih deli na leve in desne. Krizo države blaginje pripisujejo razpadu konsenza med nasprotujočimi si političnimi opcijami. Kakšne argumente za kritiko uporabljajo, je odvisno od tega, kateremu političnemu bloku pripadajo. Malo je kritik, ki ne bi slonele na togih in polariziranih mnenjih. Med temi redkimi večina avtorjev omenja le feministično kritiko, ki dvomi v nepremostljivost dualizma levica-desnica. Ta kritika se zlasti nanaša na tisti del moškega diskurza, ki poudarja individualnost in zasebnost kot normo, nasprotno javnosti, in ki je definirana kot polje tekmovalnosti in tržne naravnosti. Zasebnost pa je definirana

kot raj znotraj hazardskega polja javnega (CULPITT 1992: 37).

Linda Gordon (1990: 10) opozarja na situacijo v Ameriki, kjer koncept države blaginje nima tradicije ter se zato z vprašanjem ženske v tem konceptu ukvarjajo šele v zadnjem desetletju, in to navkljub daljši tradiciji študija o spolih kot v evropskih državah. Poudari zlasti dejstvo, da so ženske v večini tako med prejemnicami blaginjskih uslug kot med tistimi, ki te usluge zagotavljajo; strokovnjaki, ki se ukvarjajo z blaginjo ali socialno politiko, pa se obnašajo, kot da ne bi bilo tako. Za znanstveno relevantno kritiko države blaginje je treba torej uporabiti spol kot analitično kategorijo, podobno kot na primer razred ali raso.

Nancy Fraser poudari še pojem »javna patriarhalnost« in pravi:

Veliko pred nastankom socialne države so vlade definirale legalno zavarovan prostor skupne akcije. Istočasno so zakonsko predpisale ustrezne vzorce agencij ali socialnih vlog. Tako so zgodnje moderne države določile ekonomski prostor in vlogo človeka, ki je sposoben stopati v pogodbene odnose.

Skoraj hkrati so države predpisale zasebno sfero gospodinjstva in vlogo gospodarja in tistih, ki so od njega odvisni. Nekaj pozneje so vlade zavarovale tudi sfero politične participacije in odgovarjajočo vlogo državljana z (omejenimi) političnimi pravicami. V vseh teh primerih je bil izvirni in paradigmatski subjekt novih zakonskih predpisov moški. Z napredkom države blaginje pa ta tip države definira nov prostor aktivnosti — imenujmo ga »socialni« — kot tudi novo societalno vlogo blaginjskega klienta, s čimer ženske postanejo njegov izvirni in paradigmatski subjekt. (Cit. po CULPITT 1992: 36.)

Tisto, kar razlikuje feministično kritiko od drugih kritik, je torej ravno upoštevanje spola kot analitske kategorije, enakovredne drugim sociološkim kategorijam. Če se ob tem spomnimo situacije v Sloveniji, lahko ugotovimo, da so prav ženske v večini prejemnice pomoči in da je približno 70% zaposlenih v t. i. družbenih dejavnostih prav tako žensk.

Ob morebitni spremembi strategije slovenske vlade, ki bo podpirala najprej razvoj gospodarstva, šele nato pa razmišljala o tem, koliko socialne varnosti lahko zagotovi ljudem,

se lahko zgodi, da bodo resno ogrožene zaposlitve v družbenih dejavnostih. Posledice bodo vidne ravno v množični brezposelnosti žensk. To dejstvo postane toliko bolj zastrašujoče, če upoštevamo, da pri nas feministične kritike, ki bi o tem lahko spregovorila, sploh nimamo.

POLITIČNE KRITIKE

Kot sem že omenila, večina drugih kritik države blaginje izhaja iz političnega dualizma levica-desnica. Protagonisti neokonservativne kritike trdijo, da je koncept države blaginje »prisilno trgovanje med tujci, ki zmanjšuje svobščine obojih, tako bogatih kot revnih, medtem ko infantilizira revne« (CULPITT 1992: 7). Argument za slabosti države blaginje vidijo zlasti v ekonomski neučinkovitosti, navajajo pa tudi argument izničenja posameznikove odgovornosti na račun kolektivne. Kolektivna odgovornost zvečuje birokratizacijo ustanov, ki zagotavljajo usluge, zato se povečuje neučinkovitost njihovega delovanja.

Argument, ki ga za kritiko države blaginje uporablja levica, je zlasti njena nadzorna narava ali blaginjski paternalizem. Zahteva stare blaginjske paradigme je, da so tisti, ki imajo znanje, možnosti in resurse, zavezani pomagati tistim, ki so brez njih (CULPITT 1992: 39). To predpostavlja, da mora država prevzeti neposredno odgovornost za blaginjske potrebe državljanov, tako za njihovo določanje kot za izvrševanje. Predpostavka »prevzete odgovornosti« se zrcali zlasti v institucionalnem definiranju potreb in v zakonski podlagi za intervencijo v življenja ljudi. Profesionalci, ki na tem področju delujejo, so pojmovani kot objektivni, oni vedo in znajo, zato imajo pravico (in obveznost) definirati potrebe in določiti pot njihovega zadovoljevanja. Profesionalci imajo torej moč določati in zadovoljevati potrebe hkrati.

Po mnenju Iana Culpitta je ravno teorija socialne obligacije tista, ki določa način urejanja socialnih razmerij med državo in državljanji. Pri tem je odgovor odvisen od urejanja razmerij znotraj parov nasprotij, ki teorijo obligacij sestavljajo, npr. nujnost-svoboda, trenutnost-stalnost itd. Podobno govori tudi Michael Sullivan (1992), ko omenja konsenz kot pogoj za učinkovit sistem zadovoljevanja potreb ljudi.

STROKOVNE KRITIKE

Veljko Rus (1990: 45) pravi, da lahko kritike države blaginje poleg političnih delimo tudi glede na njihov profesionalni izvor, npr. na ekonomsko, sociološko ali politološko. Ekonomisti naštevajo naslednje argumente: zmanjševanje motivacije za delo, rast brezposelnosti, omejevanje investiranja itn. Sociologi pravijo, da država blaginje ni pripomogla k večji enakosti državljanov, ni zmanjšala razlik med spoli itn. Habermas (gl. Rus 1990: 46) primerja državo blaginje z »organizirano srečo«, enako za vse državljanje. Gorz (gl. Rus 1990: 47) govori o zmotni predpostavki, da je možna polna zaposlenost prebivalstva.

Med poglede, ki so kritični do tega, da strokovnjaki definirajo potrebe ter jih hkrati zadovoljujejo, uvršča Rus tudi avtorje, kot so Ivan Illich ter Lee in Raban. Slednja (1990: 52) poudarjata dejstvo, da so se pričele socialne potrebe politizirati takrat, ko so prerasle v socialne pravice. Politizirati so se pričele ravno zaradi tega, ker potrebe definirajo strokovnjaki in ne ljudje sami. Strokovnjaki pa jih definirajo tako glede na svoje strokovno znanje kot v okviru možnosti, ki jih v konstrukciji realnosti danega trenutka imajo.

Če povzamem: država blaginje je država, ki prevzame obveznost za zagotavljanje kvalitete življenja ljudi. Skupaj z obveznostjo prevzame tudi odgovornost za zadovoljevanje potreb, ta pa ji hkrati podeli pravico do tega, da jih definira. Tako se država znajde hkrati v dvojni vlogi: tistega, ki definira, in tistega, ki zagotavlja. To lahko pomeni, da definira tisto, kar lahko zagotavlja. Ker prevzame nase odgovornost za zagotavljanje blaginje ljudi in si pridržuje pravico definirati potrebe, povzroči odvisnost ljudi od sistema, zato so očitki o paternalizmu države tu povsem na mestu. Ključen pojem, ki ga je zaslediti v večini kritik in bistveno vpliva na spremembo položaja uporabnikov v procesu obravnave, je pojem socialnih pravic. Rus (1990: 401-406) opozarja na dejstvo, da je z definiranjem pravic državi odvzeto presojanje o tem, kdo pravico ima in kdo ne. V primeru, ko ima državni aparat diskrecijsko pravico odločati o dodeljevanju pravic, prihaja do enostranske odvisnosti prejemnikov pomoči od državne administracije. Socialne država lahko deluje na načelih pravičnosti šele

takrat, ko določi osnovne pravice na tak način, da je prosta presoja onemogočena. Z definiranjem pravic je državljani zavarovan pred vplivom npr. političnih strank, saj prejema pomoč po načelu pravičnosti, pri tem pa morajo biti socialne pravice v skladu s političnimi in civilnimi pravicami. Ko govorim o kršenju pravic, pogosteje mislim na civilne kot pa socialne pravice.

SOCIALNA POLITIKA IN NJEN VPLIV NA SOCIALNO DELO

POSKUS DEFINIRANJA SOCIALNE POLITIKE

Collinsonov slovar (1991: 590) opredeljuje socialno politiko kot

polje proučevanja, ki raziskuje ekonomske, politične, sociolegalne in sociološke poti, po katerih državne in lokalne politike vplivajo na življenje posameznikov in skupnosti. Definiranje socialne politike je izjemno težko in se razlikuje od avtorja do avtorja. Termin je pogosto, vendar napačno rabljen v kontekstu socialne administracije in ga naslavljajo na institucionalizirane servise, nastale zaradi države blaginje. To so področja stanovanjske politike, izobraževanja, zdravstva, socialne varnosti, osebnih socialnih servisov in v nekaterih primerih tudi prava. Najbrž ima ta pristop k socialni politiki korenine v kurzih za socialne delavce...

V Enciklopediji socialnega dela (BRANDWEIN 1986: 251) najdemo naslednjo definicijo:

socialno politiko lahko razumemo kot princip in način sprejemanja ukrepov ali smeri akcije, ko imamo opraviti s posameznikom ali socialnimi odnosi v družbi /.../. Socialna politika se vzpostavlja glede na dogovorjene smeri akcije znotraj izbranih družbenih fenomenov, vodenje socialnih odnosov in distribucijo resursov znotraj družbe /.../. Zadeva nešteto odnosov med posamezniki, skupinami in širšo družbo; definira socialni status in vloge in vodi distribucije ekonomskih resursov med člane skupin ali družbe.

Ti definiciji sem izbrala zato, ker sta med sabo popolnoma različni in potrjujeta trditev, da je socialna politika nejasna in jo je težko

definirati. Rus (1990: 72) pravi, da je to zlasti posledica burnega razvoja socialne države. Ni popolnega konsenza o tem, kaj sploh sodi v socialno politiko: ali so to samo socialni programi ali pa je vključena tudi opredelitev funkcij, ki jih opravlja socialna država.

Da so definicije socialne politike lahko tudi močno ideološko obarvane, nam dokazujejo naslednje opredelitve:

- različni ukrepi in aktivnosti države, katerih cilj je ublažitev ekonomskih in socialnih razlik,
- organizirana aktivnost države, prostovoljnih in dobrodelnih organizacij, ki ima za cilj uresničevanje socialne pravičnosti in zmanjšanje neenakosti,
- različni ukrepi države, ki s prerazporejanjem profita skrbijo za programe pomoči invalidom, revnim in drugim, zlasti zaradi vzdrževanja socialnega miru.

Za potrebe tega teksta bom opredelila socialno politiko kot globalno regulacijo netržnih dejavnosti oz. kot način sprejemanje ukrepov in smeri akcije za reguliranje odnosov med posamezniki in širšimi skupinami.

VPLIV SOCIALNE POLITIKE NA SOCIALNO DELO

Ko se država odloči za zeleno raven socialne varnosti, jo z ustrezno socialno politiko implementira v vsakdanje življenje. Implementira pa jo prek sistema ustanov, ki so hkrati izvršiteljice sprejetih ukrepov. V našem primeru so to za področje socialne varnosti centri za socialno delo. To so tiste ustanove, ki v kontekstu stare blaginjske paradigme sprejemajo »neposredno odgovornost« za blaginjske potrebe. Profesionalne predpostavke te prevzete odgovornosti se zrcalijo v argumentih, ki jih institucije uporabljajo, kadar intervenirajo v življenja ljudi. Še posebno takrat, kadar intervenirajo na podlagi avtoritete zakonskih ukrepov.

Profesionalci v teh ustanovah imajo zaradi profesionalne »odgovornosti« moč definirati potrebe, pot njihovega prepoznavanja in način njihovega zadovoljevanja. To izhaja tudi iz prepričanja, da je svet razdeljen na tiste, ki pomagajo, in tiste, ki so deležni pomoči.

Kadar je sistem socialne politike tak, da spodbuja samo razvoj enega socialno političnega sektorja — v našem primeru je to državni

sektor (drugih sektorjev pri nas v preteklosti nismo poznali; imeli smo le nekaj paradržavnih prostovoljnih organizacij, npr. Zvezo prijateljev mladine in podobno) —, potem se lahko praksa socialnega dela razvija samo znotraj državnih ustanov. Razvija pa se lahko le toliko, kolikor ji te ustanove dajejo možnosti za to. Ob že naštetih profesionalnih predpostavkah lahko socialno delo razvije le metode in doktrino, ki imajo bolj socialno-kontrolni značaj. Lahko razvije torej načine pomoči ljudem v stiski, vendar glede na potrebe, ki so jih zaznali ali definirali profesionalci sami. Tak sistem se zdi toliko bolj samoumeven zaradi popolnega pomanjkanja načel dobre prakse, ki bi z nekimi notranjimi regulativami omejevala moč, saj tega, da bi moč omejevali sami uporabniki, pri nas še ni pričakovati.

Tako je praksa socialnega dela pri nas razvila zlasti klasičen ali tradicionalen pristop k reševanju težav ljudi. V literaturi najdemo tudi izraz »klinična metoda dela«, kar pomeni obravnavo posameznika v ustanovi, ločeno od njegovega socialnega okolja. Obravnava temelji na spreminjanju posameznika in ne na spreminjanju ogrožujoče situacije. Predpostavka je, torej, da je za nastalo situacijo kriv zlasti posameznik, tak kot je, in ga je zato treba spremeniti. Le tako bo lahko funkcioniral v skladu s svojim okoljem. To gledanje je povsem v skladu s blaginjsko opredelitvijo deviantnosti.

Ker vemo, da bo država v vsakem sistemu nujno iskala načine za interveniranje v življenje ljudi, se moramo vprašati, ali je sprememba narave socialnega dela sploh mogoča. Na tako črnogledno vprašanje moramo seveda odgovoriti bolj optimistično. Sprememba je mogoča v primeru, da socialnega dela ne izenačimo s socialno administracijo, temveč ga razumemo kot zagotavljanje uslug ljudem v težavah v celoti, torej tudi v zasebnem, neformalnem in nevladnem sektorju. Še zlasti zadnji je izjemno pomemben za razvoj različnih modelov socialnega dela.

Predpostavke intervencije v teh organizacijah so namreč tako drugačne, da bistveno vplivajo na doktrino in metode dela. Te organizacije nimajo zakonskih obveznosti, da intervenirajo; ljudje pridejo po pomoč, ker sami želijo, in ne zato, ker so vabljeni. Praviloma poznamo v takih organizacijah samo zgodbo uporabnika in ne zgodbo drugih institucij.

Potrebo torej definira uporabnik sam, s tem pa se bistveno spremeni razmerje med njim in tistim, ki mu ponuja uslugo.

Mogoč pa je še drugačen odgovor. Najdemo ga lahko v novi blaginjski paradigmi, ki jo Culpitt opredeli takole: predpostavka ni več to, da je »tisti, ki nekaj ima, /.../ dolžan dati tistemu, ki tega nima«, ampak v tem, da ima »tisti, ki česa nima, /.../ pravico tisto dobiti« (CULPITT 1992: 5). Ta paradigma je nastala zlasti zaradi varstva pravic ljudi pred intervencijo profesionalcev. V ospredje postavlja pravico skupnosti ali posameznikov, da sami določijo svoje potrebe. Analiza potreb torej ne izhaja več zgolj iz profesionalne ocene, kar redefinira namen in možnosti intervencije. V sistemu, ki temelji na pravicah in ne na dolžnostih, ni pravega načina za rangiranje potreb. Uspešnost nove paradigme je torej odvisna od samega koncepta socialnih pravic, od načina rangiranja in izdelave prioritet in od načina analize.

Sprememba, ki jo je tak način gledanja na pravice povzročil v Veliki Britaniji, je zlasti v sistemu kupovanja (*purchasing*) uslug na trgu ponudbe storitev. Sistem kupovanja se dogaja na državni, lokalni in individualni ravni. Vpliv na socialno delo ima tisti del sistema kupovanja, ki se izvaja na lokalni in individualni ravni. Na tej ravni se je odnos med socialnimi delavci in uporabniki spremenil v korist uporabnikov, saj morajo zdaj skupaj oceniti težavo in najti ustrezno rešitev. Rešitev je lahko tudi napotitev v prostovoljno organizacijo, kjer lahko ljudje najdejo zase ustreznejše storitve. Da pa lahko socialni delavci napotijo v te organizacije, država slednje delno financira.

Na lokalni ravni je sistem kupovanja storitev vplival na socialno delo tako, da so se morali za ocenitev potreb v skupnosti združiti vsi, ki te potrebe poznajo. To pa so različne prostovoljne organizacije, pomembni posamezniki, neformalne skupine, cerkev in vsi tisti, ki te potrebe poznajo. Vsi sistemski teoretiki poudarjajo, da so v tem sistemu še zlasti pomembni predstavniki uporabnikov.

Angleški socialni servisi so zaradi novega zakona o skrbi v skupnosti (z njim so uzakonili sistem kupovanja in ostale spremembe) doživeli popolno preobrazbo. Iz velikih administrativnih enot so se morali razbiti v manjše skupine, ki delujejo v več lokalnih skupnostih. Namen je bil zlasti približati službe ljudem in

skupnostim, v katerih živijo. Na ta način naj bi bolje spoznali njihove težave in hkrati zaradi svoje majhnosti delovali na prijaznejši način.

Sistem kupovanja ima sicer mnogo pomanjkljivosti, ki pa jih zaradi pomanjkljivih analiz ne bom navajala. Lahko navedem le najpogostejši očitek, nanaša pa se na definiranje potreb. Postavlja se namreč vprašanje, ali so tisti, ki v skupnosti prepoznajo potrebe, res

tisti, ki jih dobro poznajo. So to predstavniki lokalnih nosilcev moči ali so resnični zagovorniki uporabnikov? Od definiranja potreb je namreč odvisno uresničevanje te nove paradigme (upoštevanje pravic namesto izvajanja pomoči). Vsekakor pa velja skupno mnenje mnogih teoretikov, da lahko ta nova paradigma vnese v socialno delo bistvene spremembe tako na ravni teorije kot na ravni prakse.

Literatura

- R. A. BALDWEIN (1986), A feminist approach to social policy. V: N. VAN DEN BERGH & L. B. COOPER (ur.), *Feminist Vision for social Work*. Silverspring: NASW.
- N. VAN DEN BERGH, L. B. COOPER (ur.) (1986), *Feminist Vision for Social Work*. Silver Spring: NASW.
- C. L. CLARK, S. ASQUITH (1985), *Social Work and social Philosophy: A guide for practice*. London: Routledge.
- I. CULPITT (1992), *Welfare and Citizenship: Beyond the crisis of the welfare state*. London: SAGE Publications.
- L. GORDON (1993) (ed.), *Woman, the State and Welfare*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- D. JARY, J. JARY (1991), *Collins Dictionary of Sociology*. Glasgow: Harper Collins.
- V. RUS (1990), *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus.
- M. SULLIVAN (1992), *The Politics of Social Policy*. London: Harvester/Wheatsheaf.